

LA FESTA POPULAR

LA CATALANITAT CÍVICA

Una mirada lúcida a la cultura popular

LA FESTA ÉS UN GRAN CONTENIDOR

“El mitjà és el missatge”

Marshall McLuhan

La festa celebra els cicles temporals

Els cicles laborals de l'economia agrària estan lligats al fred i a la calor: als solsticis d'hivern i d'estiu, a la sembra i a la recol·lecció.

Collita de taronges. València, 1952

MUSEU ETNOLÒGIC DE BARCELONA

La festa celebra el procés de la naturalesa

El descobriment de l'agricultura a través del mite.

L'abundància dels cereals esquiva la fam i allarga la vida dels homes.

Dona somrient mentre sosté una garba de blat acabat de collir, URSS, 1935

ALBUM

La festa celebra els cicles fabrils

El treball és inspiració per a l'art. L'home viu la quotidianitat, treballa, i es distancia de la seva vida i contempla, festeja.

Fotograma de la pel·lícula *Sortida dels treballadors de l'Espanya industrial*, de Fructuós Gelabert. Barcelona, 1897

FILMOTEC DE CATALUNYA

La festa celebra els processos culturals i creatius

Celebra l'art i la tecnologia i la creativitat fabuladora, oral i escrita.

Drama sacre. *El Misteri*, a Elx

PHOTOAISA

La festa celebra els grans esdeveniments universals

Interpretats a través de les religions, amb els seus déus i mites.

Des de la data particular d'un poble a la declaració dels drets de l'home o l'armistici d'una conflagració mundial.

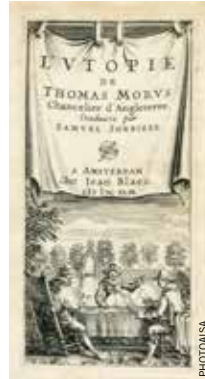
Celebració de l'armistici. París, 1918

La festa celebra la utopia i la llibertat

L'alliberament social i l'esperança d'un món utòpic sense obligacions ni sofrències.

Portada de *La Utopia* de Tomàs Moro. Amsterdam, 1643

Proclamació de la II República el 1931

PHOTOAISA

AFB

La Festa Vella

El temps agrari era interpretat mitjançant la iconografia, l'hagiografia i la mitologia

Solstici d'hivern:

AGE FOTOSTOCK

EL SOL

El sol nou del solstici, promesa d'un nou any.

JESÚS

El naixement de Jesús irradia la llum de la salvació.

Equinocci de primavera:

**L'ARBRE
LA CREU**

Festa de l'Arbre de Maig. Cornellà del Terri, anys vint

MUSEU ETNOLÒGIC DE BARCELONA

L'arbre és un dels símbols sagrats de la tradició. Per als celtas ho era l'alzina, per als germànics el tell (til·ler). A la vella Mediterrània, el lledó o lledoner es

tenia per sagrat. En les seves soques s'hi han trobat moltes marededéus. Per als cristians l'arbre coincideix amb el símbol de la creu de

Absis de la capella de Sant Climent a Roma

ALBUM

la redempció. En la iconografia, sovint se'l representa com l'Arbre de la Vida.

Solstici d'estiu:

**EL FOC
I L'AIGUA**

El foc i l'aigua sobre la terra, els elements primordials.

SANT JOAN

Sant Joan bateja Jesús amb l'aigua del Jordà.

*El baptisme de Crist.
Pietro Vannucci, Il Perugino*

*El rapte de Prosèrpina.
Gian Lorenzo Bernini*

Equinocci de tardor:

**TEMPS DE SEMBRA
DIA DELS DIFUNTS
(Tots Sants)**

El misteri de la llavor enterrada a la tardor i ressuscitada a la primavera.

Plutó (déu de la terra profunda) raptà Prosèrpina, filla de Ceres (deessa dels cereals). Ceres va reclamar la seva filla (la llavor) a

Júpiter (déu superior) i aquest va decretar que Prosèrpina visqués mig any amb Plutó (l'hivern) dins la terra i l'altre mig any amb Ceres (l'estiu).

La Festa Vella

De les combinacions econòmiques i socials neix el costumari

Els canvis econòmics i socials transformen els COSTUMS

AUCA DE LES FAVES MÀGIQUES DE SANT MEDIR

AA / DROUIT

El tortell de reis amaga la **fava/sort**. Qui troba la fava és el rei de la festa.

Amb el desprestigi de l'economia agrària, un objecte manufacturat ha substituït la fava/sort.

El canvi del costum s'ha fet en el nostre temps. Hem estat testimonis d'un canvi en el costumari.

Sovint, es fa difícil reconèixer l'origen del costum

Quan els vehicles van substituir els animals de càrrega, sant Antoni va esdevenir patró de les mascotes animals i la festa es va revitalitzar al medi urbà.

Tractor fent bales de palla. Big Hole Valley, Montana, EUA, 2003

AGE FOTOSTOCK

Festa de Sant Antoni Abat. Barcelona, 1967

Benedicció d'animals a l'església de Sant Antoni. Barcelona, 1936

AFB

Els Tres Tombs de Vilanova, 1992

RAFAEL LÓPEZ-MONNE

Segle xx

La Festa Nova

PHOTOMISA

Família burgesa a Munic el 1905

AGE FOTOSTOCK

A partir del segle xx la **burgèsia industrial** i **el món obrer** prenen la direcció de la societat.

Bertolucci va fer servir *El quart estat*, de Giuseppe Pellizza da Volpedo, per al cartell de la pel·lícula *Novecento*

Le quattro stagioni. Giuseppe Arcimboldo, 1563-1572

ALBUM

La **Festa Nova** bandeja les referències agràries i incorpora els avenços socials i tecnològics, els esports, el ball i la música social, l'orquestra moderna...

Exposició Universal de Barcelona, 1929

ANC / FONS BRANGULLI

Festa Major de Gràcia, Barcelona, 1914

ANC / FONS BRANGULLI

Orquestra de jazz Demons

ANC / FONS GABRIEL CASAS I GALDARDES

Giovanni Gerbi al Giro della Lombardia, 1905

ALBUM

La fotografia, el cinema i, a imatge dels salons burgesos, els grans espais socials coberts: l'envelat.

Festa Major de Sant Celoni, 1926

ARCEC

Cinema El Paralelo, a Barcelona pels volts de 1900

ARCEC

Festa Major de Sanata, 1925

ARCEC

Segle xx La Festa Nova

El romanticisme, teoritzat per **Johann Gottfried Von Herder**, concep la nació en sentit cultural, llengua, religió i costums. Secundant el moviment romàntic i la naixent disciplina del folklore europeu, el catalanisme polític utilitza la festa per vivificar el sentiment nacional.

Pep Ventura
(1817-1875)

Juli Garreta
(1875-1925)

Eduard Toldrà
(1895-1962)

PALAU DE LA MÚSICA

El romanticisme patrocina l'elaboració d'una música i una dansa nacionals a partir de bases musicals i coreogràfiques de la Catalunya Vella: **la sardana**.

Paral·lelament, a Espanya sorgeix un projecte semblant a partir de bases musicals i coreogràfiques del sud: **el flamenc**.

Placa en record d'Antonio Machado Álvarez a la casa on va morir, el 1893. Triana, Sevilla, 1993

La festa es renova sota el concert de les noves classes emergents, la burgesia industrial i el moviment obrer popular.

Els esports, les arts, el cinema, la música i el ball social passen a formar part de la festa.

Jocs Florals del Poblenou, Barcelona, 1933

Festa Major de Sitges, principis del segle xx

El Tarlà és un component de la Festa Vella que ha passat a la festa cívica; descontextualitzat, però eficaç com a element identitari local. Girona, 1975

Berenar popular a Gràcia, 1949

Desfilada amb motiu de l'Onze de Setembre, a Barcelona, 1936

Cartell de les Festes Populares de la Mare de Déu de la Mercè, Barcelona, 1904

L'any 1902 Barcelona organitza, per la Mercè, la Festa Major de Catalunya. Neix el nou model festiu català: **la Festa Major**.

El nou model festiu esquivarà, sense abandonar-los del tot, els vells motius celebracionals (els treballs de l'agre, la solemnització dels vells mites religiosos...) i es concentrarà a commemorar anualment el retrobament de la societat amb ella mateixa, la festa cívica.

Mitjan segle xx, principis del segle XXI

Bread and Puppet. Barcelona, 1977

MAE

El triomf del feixisme atura la transformació cívica de la festa.

La festa és mediatitzada per la jerarquia política i torna a l'àmbit eclesiàstic. Es bandeja la festa civil. Les autoritats franquistes prohibeixen radicalment la

festa popular per excel·lència, el carnaval.

Processó de Corpus, Barcelona

AJUNTAMENT DE SABADELL

ARXIU CUYÁS

BAILAS DE CARNAVAL

El Carnaval se encuentra prohibido en todo el territorio nacional a consecuencia de los decretos del Ministerio de la Gobernación de 1 de febrero de 1940, 11 de febrero de 1940 y 11 de marzo y del uso de casaca o antifaz.

Tal prohibición lleva aparejada la de los bandos locales de Carnaval de carácter público.

Los Socios de Casino, centros, etc., aconsejamos a dar todo de sus grupos exclusivamente para sus socios y familias, denominándose "bailes de casa", reservando por su autorización gubernativa y estando absolutamente prohibido el uso de casaca o antifaz.

III Concurso Nacional de Coros y Danzas. Sección de Terol, 1944

Es crea l'organització dels Coros y Danzas de España a partir del mateix esquema herderià: un poble, una cultura, una nació.

A partir del reduccionisme folklorista es “construeix” per a cada regió “un traje, una música y una danza regional”.

El règim s'ingereix en l'art flamenc i intenta convertir-lo en “cançión española”. Una sola cultura popular per a tota la “nación”.

Duende y misterio del flamenco.
Edgar Neville, 1952

Ronda española.
Ladislav Vajda, 1956

Postal, 1952

La Catalunya festiva i popular queda tipificada i vestida com ho fan a pagès, amb la sardana i altres danses museïtzades.

“La calle es mía”

El ministre espanyol de Información y Turismo, Manuel Fraga, l'any 1976 va pronunciar aquesta frase en els Fets de Vitòria on van morir diverses persones.

El mateix ministre va encunyar l'eslògan “Spain is different” per mostrar una Espanya folkloritzada per a ús turístic.

Incendi de la sala de festes Scala. Barcelona, 1978

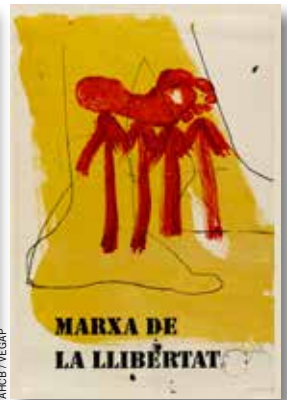
ATB

Des d'una anomenada Delegación de Cultura, l'Ajuntament de Barcelona va crear una comissió per recuperar les festes al carrer. L'any 1978 aquesta Delegación va sol·licitar al Govern Civil autorització per celebrar la rua pel Paral·lel. L'autorització va ser denegada amb l'excusa dels atemptats a l'alcalde Joaquim Viola i a la sala de festes Scala Barcelona.

L'any 1980 es va celebrar el primer carnaval de Barcelona de l'etapa democràtica. Va ser organitzat per la Comissió Cívica del Carnaval sota responsabilitat de la Federació d'Associacions de Veïns de Barcelona.

AHCB / VEGAP

AHCB / VEGAP

Cartell del Carnaval de 1978, de Joan Brossa.
Cartell de la Marxa de la Llibertat, d'Antoni Tàpies, 1976

El 1976 l'Assemblea de Catalunya promou la Marxa de la Llibertat que es fa coincidir amb la temporada de les festes majors.

Els orígens de Comediants es remunten a la dècada dels anys setanta

MAE

L'any 1971 es crea la companyia Comediants que treballa a partir d'elements escenogràfics de la festa popular.

The Living Theatre a Barcelona el 1977

MAE

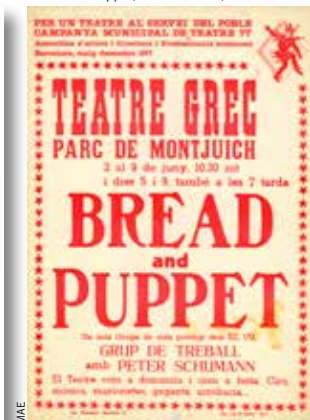
Julian Beck i Judith Malina, que havien ocupat l'Odéon de París al maig del 68, van actuar a la sala de festes La Paloma amb The Living Theatre l'any 1977.

Lindsay Kemp va presentar l'espectacle *Flowers* de Jean Genet a Barcelona. El mateix any, la companyia de Nova York Bread and Puppet va actuar al Teatre Grec i pels carrers de la ciutat. Presentava el seu espectacle «com a denúncia i com a festa: Circ, música, marionetes, gegants, acrobàcia...»

Lindsay Kemp, al Teatre Romea, 1977

Bread and Puppet, al Teatre Grec, 1977

Mori el Merma, espectacle de la companyia La Claca, 1978

L'any 1978, la companyia de titelles La Claca, de Joan Baixes i Teresa Calafell presenten *Mori el Merma*. Joan Miró va dissenyar les grans marionetes de l'espectacle.

Cartell de la Festa de Treball, Barcelona 1978

Aquell mateix any, el PSUC (Partit Socialista Unificat de Catalunya) dóna a la seva celebració anual el títol de festa, i per “La Festa” sense subtítols serà coneguda aquesta celebració.

L'any 1980 la Generalitat de Catalunya crea el Servei de Promoció Cultural, origen de l'actual Direcció General de Cultura Popular, Associacionisme i Acció Culturals. L'any següent se celebra el primer Congrés de Cultura Tradicional i Popular.

Cartell del Congrés de Cultura Tradicional i Popular, 1981

FRANCESC CATALÀ ROCA / ARXIU CIRC CIRC

Joan Miró i la seva esposa, al fons Joan Brossa. Parc de l'Escorxador, Barcelona, 1981

L'any 1981, de la mà de Joan Brossa, Joan Miró i Xavier Fàbregas, Jaume Mateu, *Tortell Poltrona*, crea, amb altres artistes, el Circ Cric.

FIRA DE TÀRREGA

Diferents moments de la Fira de Teatre al Carrer de Tàrrega, als anys vuitanta

L'any 1981 la ciutat de Tàrrega encarrega a Comediants la revitalització de la festa local. Comediants planteja la Fira de Teatre al Carrer.

SANTI BALONÀ / DG GPHAG

Entre els anys 1979 i 1980, dins de les activitats de la Nova Mercè, Festa Major de Barcelona, se celebra una primera trobada de dracs. L'any 1980 neix el primer correfoc de Catalunya.

Els Diables del Correfoc de Manresa, 2012

Colofó

L'any 1902, el catalanisme polític va organitzar, durant la Mercè, la Festa Major de Catalunya a partir d'elements de la Festa Vella, i amb la base festiva de la Catalunya Vella, la sardana, aportant-hi les novetats arribades amb les grans exposicions industrials, els esports i els incipients audiovisuals, la fotografia i el cinema. Barcelona, fent de mirall, expandí la modernitat i es creà la Festa Nova.

En la dècada dels vuitanta del segle xx, la catalanitat cívica impulsà la recuperació de l'espai públic per a la Festa i la llibertat. Barcelona recreà la Mercè a partir del model festiu de la Catalunya Nova (el Penedès i el Camp de Tarragona) i els nous corrents universals del teatre de carrer. Ambdós esdeveniments, un a principis i l'altre a finals de segle, són a la base de la novíssima Festa Catalana del segle xxi.

LA FESTA POPULAR
LA CATALANITAT CÍVICA

Bienve Moya va fer estudis dramàtics a Barcelona i, a la dècada dels 70 del segle xx, exercí d'actor per tota la península i Europa. Animador dels cursos sobre cultura popular a l'escola a Rosa Sensat, escola de mestres. Iniciador de la Xarxa de Teatres Públics de Catalunya. Promotor de Trapezi, Fira Internacional del Circ (Reus-Vilanova i la Geltrú). Amb el Taller de Músics de Barcelona, inicià el projecte Socatalà, d'investigació de la música tradicional contemporània. Treballà a l'Ajuntament de Barcelona i en altres poblacions durant els anys de la transició en la recuperació del calendari festiu de la ciutat. Guionista a Catalunya Ràdio del programa *Imaginari, rondalles i llegendes catalanes*, que obtingué el Premi 'Camera' del Consell Audiovisual Mundial (París).

Ha publicat novel·la i llibres sobre cultura popular: *La Festa a Catalunya*, 1995; *Llegendes Urbanes i narracions suburbials*, 1999; *Llegendes del Penedès i les valls del Garraf*, 2005; *Flordesaüc, Camins d'al-Andalus*; 2006, *Balab Balansiyya*, 2009, *Pont Blau*, 2009, *Una mà de sants*, 2011, *Cada dia és Festa*, 2014, etc. L'any 2005 participà en la fundació del col·lectiu Els altres andalusos (entitat formada per catalans d'origen andalusí). L'any 2009 rebé el Premi Nacional de Cultura en la categoria de Cultura popular.

Organitza:

- › **Generalitat de Catalunya**
Departament de Cultura
Direcció General de Cultura Popular,
Associacionisme i Acció Culturals
- › **INSTITUT RAMON MUNTANER**
Fundació privada dels Centres d'Estudis de Parla Catalana

Col·labora:

Idea original, desenvolupament i comissariat:
Bienve Moya

Coordinació:

**Direcció General de Cultura Popular,
Associacionisme i Acció Culturals**

Disseny i producció:	BbCR
Disseny expositiu	Olga de la Cruz
Disseny gràfic	Quim Boix
Documentació	Montse Roig
Il·lustracions	Albert Àlvarez (dbòlit)
Corporis	Irene Montcada
Il·luminació	Carlos Rueda
Audiovisual	Ferriol Moya
Metal·listeria	Yagüe . Barcelona
Fusteria	Tallers Viñolas . Centelles
Impressió	EGM . Barcelona

Fotografies

- › AFB. Arxiu fotogràfic de Barcelona
- › AHCB. Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona
- › AMDG. Arxiu Municipal del Districte de Gràcia
- › ANC. Arxiu Nacional de Catalunya
- › Arxiu fotogràfic FiraTàrraga
- › Arxiu Històric de Sabadell
- › CONFABV ©Alfons López / Equip Butifarra
- › DG CPAAC. Direcció General de Cultura Popular
Associacionisme i Acció Culturals
- › Fons fotogràfic del Palau Música Catalana,
Centre de Documentació de l'Orfeó Català (CEDOC)
- › MAE. Museu de les Arts Escèniques. Institut del Teatre
- › Servei de Gestió Documental, Arxius i Publicacions
de l'Ajuntament de Girona
- › UAB. Biblioteca de Comunicació i Hemeroteca General CEDOC
- › Xarxa Teatre
- › Circ Cric / Francesc Català Rocà
- › Filmoteca de Catalunya
- › Joan Muray. Col·lecció Joan Muray Llegat Vicenç A. Ballester
- › Marta García Cardellach
- › Museu Etnològic de Barcelona
- › Xavier Saumell
- › Age Fotostock
- › Album Archivo Fotográfico
- › Arxiu fotogràfic del Centre Excursionista de Catalunya
- › Comissió Tàpies, VEGAP, Barcelona, 2014
- › Enciclopèdia Catalana
- › Fundació Joan Brossa, VEGAP, Barcelona 2014
- › Institut Cartogràfic i Geològic de Catalunya (ICGC)
- › Photoaisa
- › Pilarín Bayés, VEGAP, Barcelona, 2014
- › Rafael López-Monné
- › Ricard Estol Sauleda

Objectes

- Ajuntament de Cardona
- Ajuntament de Mojà
- Arxiu Festiu de Catalunya
- Associació Cultural Confraria de la Santantonà de la Vila de Forcall
- Florentina Moya
- Francesca Roig
- Institut Municipal dels Museus de Reus
- Josep Mañà
- Josep Mercader
- Josep Quesada
- Laura Baldrich i Ester Font
- Lluís Cruz Hernández
- Museu de l'Estampació de Premià de Mar
- Museu Víctor Balaguer. Vilanova i la Geltrú
- Museus d'Òlot
- Patronat Municipal de La Patum
- Toni Torrens

Audiovisuals

- Aeroview
- Biblioteca de Catalunya
- TV3 Televisió de Catalunya

Agraïments

- Anna Povo
- Arnau Vilardobò
- Carles Borrell
- Eulàlia Roig
- Joan Ignasi Gómez
- Josep Bargalló
- Juanjo Guillén
- Judith Amorós
- Marià Hispano (IMH)
- Montserrat Badal
- Pascual Iranzo
- Pep Duran

Manresa, agost 2014

Torroella de Montgrí, octubre 2014

Barcelona, abril 2015

Berga, maig 2015

Tarragona, agost 2015

Tortosa, octubre 2015

Olot, desembre 2015

LA FESTA POPULAR

LA CATALANITAT CÍVICA

M'exalta el nou i m'enamora el vell

www.gencat.cat/cultura/festaicatalanitat

 Generalitat de Catalunya
Departament de Cultura

INSTITUT RAMON MUNTANER
Fundació privada dels Centres d'Estudis de Parla Catalana

Amb la col·laboració de:

 Obra Social "la Caixa"